

به نام خدا

بررسی انواع روش‌های تحقیق درس حقوق

مؤلف:

دکتر شمسی کاظمی

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۱

سرشناسه: کاظمی، شمسی، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور: بررسی انواع روش‌های تحقیق درس حقوق/ مولف شمسی کاظمی.
مشخصات نشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری: ۱۲۷ ص: جدول.
شابک: ۵۱۰۰۰۰ ریال: ۲-۸۹۸-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: حقوق -- تحقیق -- روش شناسی
Law -- Research -- Methodology
حقوق -- روش شناسی
Law -- Methodology
رده بندی کنگره: K۸۵
رده بندی دیویی: ۳۴۰/۰۷۲
شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۹۲۶۴۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: بررسی انواع روش‌های تحقیق درس حقوق
مولف: دکتر شمسی کاظمی
ناشر: ارسطو (سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۱
چاپ: مدیران
قیمت: ۵۱۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۲-۸۹۸-۴۳۲-۶۰۰-۹۷۸

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

صفحه	عنوان
أ	شناسنامه درس
۱	مقدمه
۳	فصل اول: مبانی و کلیات روش تحقیق
۴	سرفصل درس روش تحقیق (ساختار پایان نامه)
۵	مفهوم و جایگاه روش تحقیق
۵	روش‌های پژوهش در علوم رفتاری
۶	مقدمه ای بر انواع روش تحقیق
۷	بررسی موضوعات پیشنهادی برای نگارش پایان نامه ارشد حقوق بین الملل عمومی
۷	۱-مسأله یابی در پژوهش
۷	۲-ویژگی های موضوع تحقیق
۸	-ادراکی بودن:
۸	-بسیط بودن:
۸	-میکرو بودن:
۸	-نوبودن:
۸	-مرتبط با رشته ی تخصصی محقق بودن:
۹	-شفاف بودن:
۹	-ابطال پذیری فرضیه ها:
۹	۳-انتخاب موضوع و عنوان تحقیق
۱۰	تحلیل ساختار طرح نامه (پروپوزال)
۱۰	۱-بیان مسأله تحقیق (تبیین موضوع)
۱۱	نکات ویژه بیان مسأله تحقیق
۱۲	۲-پرسش های تحقیق

۱۲	۳-انواع پرسش های تحقیق
۱۳	۴-فرضیه های تحقیق
۱۴	آثار کاربرد فرضیه در تحقیق
۱۵	۵-چگونگی بیان فرضیه
۱۵	الف) فرضیه های توصیفی:
۱۵	ب) فرضیه های مقایسه ای:
۱۵	ج) فرضیه های همبستگی:
۱۵	د) فرضیه های علی:
۱۶	۶-ویژگی های یک فرضیه خوب
۱۶	اهداف تحقیق
۱۷	۱-ویژگی اهداف
۱۷	۲-اهداف کلی (اصلی)
۱۸	۳-اهداف اختصاصی (ویژه - جزئی):
۱۸	۴-اهداف فرعی
۱۸	موانع و مشکلات تحقیق
۱۹	اهمیت و ضرورت تحقیق
۲۰	پیشینه و ادبیات تحقیق
۲۰	هدف و اهمیت پیشینه تحقیق
۲۱	فصل دوم: تبیین شیوه های روش تحقیق
۲۲	انواع شیوه های روش تحقیق
۲۳	انواع طبقه بندی تحقیق
۲۳	الف) طبقه بندی تحقیقات بر مبنای هدف
۲۳	۱-تحقیق بنیادی - پایه ای:
۲۴	مشخصات تحقیقات بنیادی
۲۴	انواع تحقیقات بنیادی بر اساس روش تحلیل
۲۴	الف-تحقیقات بنیادی تجربی

۲۴	ب-تحقیقات بنیادی نظری
۲۵	مشخصات تحقیقات بنیادی
۲۵	۲. تحقیق کاربردی
۲۶	مشخصات تحقیقات کاربردی
۲۶	۳. تحقیق و توسعه (R&D):
۲۷	۴. تحقیقات عملی
۲۸	۵. موردکاوی (موردی)
۲۸	ب) طبقه بندی تحقیقات بر مبنای ماهیت و روش
۲۹	۱. روش تحقیق تاریخی
۲۹	هدف از مطالعه تاریخی
۳۰	مشکلات خاص روش تحقیق تاریخی
۳۱	انواع روش تحقیق تاریخی
۳۱	ارزش گذاری تحقیق تاریخی
۳۱	۲- روش تحقیق توصیفی (غیرآزمایشی)
۳۲	جنبه کاربردی تحقیقات توصیفی
۳۳	انواع تحقیقات توصیفی:
۳۳	۱- تحقیق توصیفی زمینه یابی (پیمایشی)
۳۳	انواع پژوهش پیمایشی
۳۳	الف- روش مقطعی :
۳۴	ب- روش طولی:
۳۴	ج- روش دلفی:
۳۴	۲- روش تحقیق موردی (ژرفانگر):
۳۴	۳-تحلیلی (تحلیل محتوا)
۳۵	۴-تحقیق همبستگی یا همخوانی
۳۶	شکل های مطالعات همبستگی
۳۷	الف-همبستگی دو متغیری:

۳۷	ب-تحلیل رگرسیون:
۳۸	ج-تحلیل کوواریانس:
۳۸	۳.روش تحقیق تجربی (آزمایشی):
۳۸	هدف تحقیق تجربی
۳۹	حوزه تحقیقات تجربی
۳۹	خصوصیات روش تجربی
۳۹	دسته بندی تحقیقات آزمایشی
۴۰	روش اجرای تحقیق تجربی
۴۰	شرایط ضروری یک تحقیق تجربی:
۴۰	روش ها و طرح های اجرای تحقیق تجربی:
۴۰	الف) آزمایش با استفاده از یک گروه آزمودنی
۴۱	ب)آزمایش با استفاده از دو گروه (مشاهده و آزمایش)
۴۱	ج) آزمایش با استفاده از چند گروه
۴۱	د)آزمایش با استفاده از روش تکرار آزمون
۴۱	۴-تحقیق علی(پس رویدادی)
۴۲	انواع متغیر های تحقیق علی
۴۳	آموزش مستند سازی، ابزارهای پژوهش
۴۳	۱-جامعه آماری تحقیق
۴۴	۲-نمونه گیری:
۴۵	الف-ویژگی های نمونه آماری
۴۶	ب-شکل های انتخاب نمونه
۴۷	ج-عوامل مؤثر در نمونه گیری
۴۷	۱-نمونه گیری احتمالی
۴۸	۲-نمونه گیری تصادفی ساده
۴۸	۳-مراحل نمونه گیری تصادفی ساده:
۴۹	۴-نمونه گیری منظم(سیستماتیک)

۴۹	مراحل نمونه گیری نمونه گیری منظم:
۵۰	۵-نمونه گیری طبقه ای
۵۰	۶-نمونه گیری خوشه ای
۵۱	مراحل نمونه گیری نمونه گیری خوشه ای:
۵۱	۷-فرمول های تعیین اندازه نمونه
۵۳	۸-روش تحلیل محتوا
۵۴	۹-تحقیق کیفی-کمی
۵۷	فصل سوم: گام های اجرای طرح تحقیق و فصل بندی پایان نامه حقوق
۵۸	گام های فصل اول (کلیات پژوهش)
۵۸	۱-مقدمه
۵۸	۲-بیان مساله
۵۹	۳-اهمیت و ضرورت تحقیق
۵۹	۴-اهداف و فرضیه ها (یا سوالات) تحقیق
۶۰	۵-کلیات روش تحقیق
۶۰	۶-نوع پژوهش
۶۰	۷-قلمرو پژوهش
۶۰	۸-جامعه و نمونه آماری
۶۱	۹-روش جمع آوری داده ها
۶۱	۱۰-روش تجزیه و تحلیل داده ها
۶۱	۱۱-تعریف واژگان کلیدی
۶۲	۱۲-نگاهی به فصل های آتی
۶۲	گام های فصل دوم (ادبیات و پیشینه پژوهش)
۶۲	۱-مقدمه
۶۲	۲-مرور ادبیات پژوهش در زمینه متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش
۶۳	۳-مروری بر پیشینه تحقیق:
۶۳	۴-معرفی اجمالی مدل مفهومی پژوهش:

۶۴	۵-چارچوب نظری پژوهش
۶۴	۶-خلاصه
۶۴	گام های فصل سوم (ادبیات نظری پژوهش)
۶۵	گام های فصل چهارم (تحلیل نظری مؤلفه های پژوهش)
۶۵	گام های فصل پنجم (نتیجه گیری)
۶۶	نکات نگارشی مورد توجه در تدوین فصل اول پایان نامه
۶۷	فصل چهارم: گام برداری در راستای آمادگی دانشجو برای حضور در جلسه دفاع
۶۸	۱-سازماندهی تحقیق
۶۸	۲-مراحل انجام تحقیق
۶۹	۳-انواع نقل قول:
۶۹	۴-آسیب شناسی نگارش پایان نامه و رساله
۷۰	۵-کاربرد اینترنت در نگارش پایان نامه
۷۰	۶-آمادگی برای دفاع از پایان نامه در جلسه دفاع
۷۰	الف-شیوه تهیه اسلاید
۷۰	ب-پاورپوینت پایان
۷۱	ج-نکته پایانی
۷۲	نگاهی کلی بر ساختار تحقیق در حقوق
۷۲	ساختار طرح تحقیق
۷۳	چهارچوب مساله پژوهش
۷۳	مسأله یابی در پژوهش
۷۳	ویژگی های موضوع تحقیق
۷۴	عنوان پژوهش
۷۴	بیان مسأله
۷۴	هدف مطالعه ادبیات و سوابق مسأله تحقیق
۷۵	اهداف تحقیق
۷۵	پرسش های تحقیق

۷۵	فرضیه تحقیق
۷۶	متغیر تحقیق
۷۶	انواع نمونه گیری
۷۷	مراحل نمونه گیری تصادفی ساده
۷۷	نتیجه گیری
۷۹	منابع و مأخذ
۸۱	ضمائم
۸۱	۱- پاور روش تحقیق حقوق
۹۴	۲- پاور روش تحقیق در فقه مقارن

مقدمه

پایه هر علمی روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود. ممکن است از «روش تحقیق» معانی متمایزی استنباط شود، در اینجا منظور از روش تحقیق یک فرآیند نظام مند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه حل یک مساله است که بر اساس نوع تحقیق تعیین می‌شود.

از جمله عوامل موثر در انتخاب روش تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

نوع مسئله مورد تحقیق، مرحله تعمق درباره تحقیق و علاقه شخصی محقق و نوع تحقیق. روش‌های تحقیق را با معیارهای مختلفی دسته بندی می‌کنند که در ادامه این نوشتار به آنها اشاره می‌شود. کلیات روش‌های تحقیق در علم حقوق مبتنی بر فرآیند و مراحل است که باید به صورت عملی و کاربردی مورد نظر قرار گیرد. ابتدا باید برای تحقیق که جهت حل مساله ای انجام می‌شود عنوانی ذکر نمود که در این صورت برای تبیین عنوان باید مساله، چیستی، چگونگی و چرایی آن، ابعاد، زوایا، عمق و شدت مساله و آثار و پیامدهای آن را تشریح کرد. و در این راه اگر تحقیقی انجام شده باشد برای حل مساله از اطلاعات و نتایج آن تحقیق استفاده نمود و زوایای جدید در جامعه مورد توجه قرار داد. بنابر این، پس از این که مساله را شناختیم برای شناسایی ابعاد مختلف آن باید پرسش‌های متعددی را مطرح کرد، مفاهیم، پدیده‌ها و متغیرهای دخیل در مساله و روابط موجود میان آنها را شناخت. پیش از گردآوری اطلاعات، دسته بندی و تجزیه و تحلیل آنها می‌توان با توجه به آگاهی‌ها و تجربه‌ی قبلی، پاسخی حدسی یا احتمالی به صورت فرضیه به آن پرسش‌ها را مورد توجه قرار داد و به شکلی موجز بیان نمود.

آنچه لازم به ذکر است این که با توجه به روش‌های مختلف تحقیق در رشته‌های مختلف دانشگاهی و مراکز علمی و پژوهشی، در علم حقوق، تحقیق به لحاظ نوع می‌تواند جنبه‌ی بنیادین یا کاربردی داشته باشد.

تحقیقات بنیادین، جنبه‌ی نظری داشته و به مسایل کلان جامعه و فلسفه‌ی تصویب قوانین و مقررات‌ی پردازد، در حالی که هدف از تحقیق کاربردی، ارائه‌ی راه حل فوری برای مسایل و نیازهای موجود جامعه است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات تحقیق می تواند با توجه به نوع تحقیق به شکل بهره برداری از منابع مکتوب و به صورت کتابخانه ای و با مراجعه به تحقیقات علمی؛ کتاب ها، مقاله ها، پایان نامه ها و... انجام شود

یا با استفاده از شیوه ی میدانی انجام شود که در این صورت، باید به محیط (موضوعی، جغرافیایی و زمانی مشخص شده) مطالعه صورت گیرد و از فعالیت ها و رفتارهای جامعه ی مورد مطالعه (نمونه ها)، اطلاعاتی به دست آورد. پس از گردآوری داده ها و اطلاعات به دسته بندی، تجزیه و تحلیل و جمع بندی آنها پرداخته می شود.

به طور کلی تحقیق و پژوهش علمی دارای اجزای مختلفی است که می توان از صفحه ی معرفی تحقیق (عنوان، مشخصات و مرتبه ی علمی نویسنده و...)، شروع و با درج چکیده، واژگان کلیدی تحقیق، فهرست مطالب، مقدمه، متن اصلی، نتیجه گیری و پیشنهادها و پیوست های تحقیق ادامه یابد و در پایان نیز منابع استفاده شده در تحقیق آورده شود.

به لحاظ روش نیز در این علم، غالب پژوهش ها به صورت توصیفی-تحلیلی صورت می گیرد. به طور کلی یک طرح تحقیق پژوهشی یا همان پروپوزال که توسط یک محقق باید تهیه و تنظیم گردد دارای قسمت های مختلفی است. یکی از بخشهای مهم هر تحقیق تعیین نوع تحقیق است که انواع مختلفی را شامل می شود. ولی به طور کلی انواع تحقیق و طبقه بندی آن بر مبنای هدف و ماهیت و روش مورد مطالعه قرار می گیرد.

در پایان یاد آوری این نکته ضروری است که دو نمونه روش تحقیق در قالب روز تحقیق در علم حقوق و روش تحقیق در فقه مقارن در بخش ضمائم آورده شده است تا مسیر حرکت در موضوع تحقیق روشن تر گردد.

فصل اول

مبانی و کلیات روش تحقیق

برای انجام تحقیق باید برنامه ریزی و زمانبندی را در نظر داشت. به این معنی که می بایست زمانی را برای شناسایی اطلاعات یا منابع تحقیق اختصاص داد و پس از مطالعه و بررسی آنها اقدام به تقسیم بندی مطالب برای سازماندهی تحقیق در قالب محورها، بخش ها، فصل ها و مبحث های تحقیق نمود. در ادامه کار نیز باید با مطالعه ی عمیق منابع یا گردآوری اطلاعات از راه های میدانی تحقیق پرداخته و آنگاه به دسته بندی، تجزیه و تحلیل اطلاعات، نوشتن و در نهایت، جمع بندی و نتیجه گیری از تحقیق پرداخت و در پایان نیز پیشنهادات و مشکلات و محدودیت های تحقیق آورده شود.

سرفصل درس روش تحقیق (ساختار پایان نامه)

برخی بر این عقیده هستند که علم همان روش است و باید پذیرفت که هیچ علمی بدون روش نمی باشد و دست آورده ای هر پژوهش علمی به همان نسبت حائز ارزش هستند که با روش هایی درست اخذ شده باشند^۱. از رهگذر پژوهش و تجربه است که نا آزموده در بوته آزمایش قرار می گیرد و در ژرفنای تاریخ نا آگاهی، بارقه روشن اکتشاف و آگاهی تالائو می یابد. چنان که در این رویکرد ارائه طرح اولیه که به عنوان مسیریابی کار بر اساس برنامه ریزی و زمانبندی است طی مراحل اجرا به شرح زیر باید مورد توجه قرار گیرد.

جلسه اول: معرفی درس و آشنایی کلی با درس.

جلسه دوم: بررسی و تدقیق در ویژگی های پایان نامه و فرایند پایان نامه نویسی.

جلسه سوم: بررسی موضوعات پیشنهادی برای نگارش پایان نامه ارشد حقوق بین الملل عمومی.

جلسه چهارم: تحلیل ساختارها و ویژگی های طرح نامه (پروپوزال).

جلسه پنجم: تحلیل ساختار طرح نامه (پروپوزال).

جلسه ششم: تمرکز بر شیوه های جمع آوری اطلاعات و داده ها.

جلسه هفتم: آموزش مستند سازی، آیین نگارش و پیرایش و جلوگیری از سرقت ادبی.

^۱ ساروخانی، ب (۱۳۸۲). روش های تحقیق در علوم اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اقتصادی، تهران، چاپ

جلسه هشتم: شناسایی و بررسی ابزارهای نوین پژوهش و کاربرد اینترنت در پژوهش های حقوقی.

جلسه نهم: بررسی کاربرد اینترنت در تحقیقات حقوقی جمع آوری منابع.

جلسه دهم: بررسی کاربرد اینترنت در تحقیقات حقوقی و جمع آوری منابع.

جلسه یازدهم: آموزش دستور العمل تهیه پایان نامه دانشگاه شیراز.

جلسه دوازدهم: شیوه تهیه اسلاید برای جلسه دفاع.

جلسه سیزدهم: ارائه حضوری تحقیقات تصویب شده و رفع اشکال.

جلسه چهاردهم: ارائه حضوری تحقیقات تصویب شده و رفع اشکال.

مفهوم و جایگاه روش تحقیق

پایه هر علمی روش شناخت آن است و اعتبار و ارزش قوانین هر علمی به روش شناختی مبتنی است که در آن علم به کار می‌رود. ممکن است از «روش تحقیق» معانی متمایزی استنباط شود، در اینجا منظور از روش تحقیق یک فرآیند نظام مند برای یافتن پاسخ یک پرسش یا راه حل یک مساله است. از جمله عوامل موثر و اهداف انتخاب روش تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

نوع مسئله مورد تحقیق، مرحله تعمق درباره تحقیق و علاقه شخصی محقق و نوع تحقیق. روش‌های تحقیق را با معیارهای مختلفی دسته بندی می‌کنند که در ادامه این نوشتار به آنها اشاره می‌شود.

روش‌های پژوهش در علوم رفتاری

واژه روش معادل (method)، مشتق از واژه یونانی ($\rho\sigma\theta$) یعنی در طول و ($\tau\alpha\epsilon\mu$) یعنی راه و به معنای دقیق "درپیش‌گرفتن راهی" و یا معین کردن گام هائی است که برای رسیدن به هدفی می‌باید با نظمی خاص برداشت^۱.

پژوهش و روش علمی اگر یک چیز نباشند کاملاً نزدیک و وابسته به یکدیگرند. روش علمی یا روش پژوهش علمی، فرایند جستجوی منظم برای مشخص ساختن یک موقعیت نا معین است^۲.

^۱ خاکی، غ، ر(۱۳۷۸). روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، کانون فرهنگی انتشارات داریت، تهران، چاپ دوم

^۲ بازرگان، عباس، سرمد، زهره، حجازی، الهه (۱۳۸۴) روش‌های تحقق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه

در نهایت باید اذعان نمود دستیابی به هدف‌های علم یا شناخت علمی میسر نخواهد شد مگر زمانی که با روش‌شناسی درست صورت پذیرید. به عبارت دیگر پژوهش از حیث روش است که اعتبار می‌یابد نه موضوع پژوهش^۱.

روش‌های پژوهش در علوم رفتاری را معمولاً با توجه به دو ملاک هدف و ماهیت تقسیم‌بندی می‌کنند^۲. چنان که اشاره خواهد شد، با توجه به هدف، پژوهش‌ها به پژوهش‌های بنیادی و کاربردی تقسیم می‌شوند. هر چند زهره سرمد معتقد است پژوهش بر اساس هدف به سه دسته تقسیم می‌شوند: تحقیق بنیادی، تحقیق کاربردی و تحقیق و توسعه. ولی با توجه به توضیحات آتی می‌توان اذن نمود که تحقیق و توسعه خود یک نوع تحقیق کاربردی است.

همچنین روش‌های گردآوری اطلاعات به دو دسته میدانی و کتابخانه‌ای تقسیم می‌شود. روش‌های کتابخانه‌ای در تمام تحقیقات مورد استفاده قرار می‌گیرند. برخی تحقیقات مانند تحقیقات تاریخی اساساً کتابخانه‌ای هستند. روش‌های میدانی عبارت‌اند از مشاهده، مصاحبه، پرسش‌نامه، آزمون، مباحثه و مولتی‌مدیا. حال در ادامه به تبیین انواع روش‌های تحقیق پرداخته می‌شود.

مقدمه‌ای بر انواع روش تحقیق

برای تبیین موضوع روش‌های تحقیق ابتدا لازم است که گفته شود به طور کلی تحقیقات به دو شکل کیفی و یا کمی انجام می‌شوند. واژه "Research" در لغت به معنای پژوهش، تحقیق، کندوکاو، تجسس و کاوش است و "Qualitative" به معنای کیفی و چونی است. این دو واژه مجموعاً به معنای تحقیق و پژوهش کیفی است^۳.

تا پایان دهه ۱۹۶۰ نزدیک به ۹۰ درصد گزارش‌های منتشرشده در مجلات جامعه‌شناسی آمریکا، مبتنی بر تحقیق کمی و آماری بودند. گرچه در بریتانیا آمارهای قابل مقایسه‌ای در دست نیستند؛ ولی گمان می‌رود تا اواخر دهه ۱۹۶۰ تحقیق آماری در این کشور نیز مسلط بود. اما امروزه قضیه تفاوت پیدا کرده و به دلیل

^۱ خاکی، غ، ر (۱۳۷۸). روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه نویسی، کانون فرهنگی انتشارات داریت، تهران، چاپ دوم

^۲ حافظ‌نیا، م، ر (۱۳۸۲). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، انتشارات سمت، تهران، چاپ هشتم

^۳ آریان‌پور، منوچهر و دیگران؛ فرهنگ پیشرو آریان‌پور، تهران، جهان رایانه، ۱۳۷۷، چاپ اول، ج ۵

انتقادهای نظری از "اثبات‌گرایی"^۱ (که گرایش به شیوه‌های آماری و کمی دارند)، اکنون روش‌های کیفی، جایگاهی کانونی در آموزش و تحقیق اجتماعی به دست آورده‌اند.^۲ این روش را انسان‌شناسان فرهنگی برای مطالعه آداب و رفتارهای مردمان فرهنگ‌های دیگر ابداع کرده‌اند.

بررسی موضوعات پیشنهادی برای نگارش پایان نامه ارشد حقوق بین الملل عمومی

۱-مسأله یابی در پژوهش

غالباً پژوهشگران و دانشجویان در انتخاب و پردازش موضوع پژوهش و رساله‌ی خود دچار مشکل می‌باشند. از این رو لازم است به صورت روشمند به گزینش موضوع پردازند. پژوهشگران باید به پدیده‌های مربوط به رشته‌ی تخصصی خود به مثابه یک سیستم نگاه کنند. سیستم ابعاد مختلفی دارد و هر بُعد می‌تواند موضوع یک یا چند پژوهش مستقل باشد. هر پدیده یا سیستم حداقل دارای ابعاد زیر می‌باشد:

- بُعد علت وجودی و بقا

- بُعد کارکردی

- بُعد مکانی

- بُعد تکوینی پدیده

- بُعد سیستم شناسی و کالبد شکافی پدیده.

۲-ویژگی های موضوع تحقیق

موضوع تحقیق دارای ویژگی‌هایی به شرح زیر است که فرد محقق باید آنها را طی مراحل انجام تحقیق مورد توجه قرار دهد.

^۱ Positivism

^۲ سیلورمن، دیوید؛ روش تحقیق کیفی در جامعه‌شناسی، محسن ثلاثی، تهران، تیان، ۱۳۷۹، چاپ اول، ص ۱

-ادراکی بودن:

این امر بدین معناست که محقق باید مسئله را با تمام وجود ادراک کرده باشد تا انگیزه ای قوی برای انجام پژوهش داشته باشد. مسائلی که جنبه ی القایی داشته ولی ادراک نشده باشند نمی توانند توجه محقق را به هدف تحقیق جلب کنند، و لذا هدف و جهت گیری تحقیق برای محقق مبهم خواهد بود. به علاوه اینکه انگیزه ی لازم برای محقق نیز ایجاد نخواهد شد.

-بسیط بودن:

این امر بدین معناست که مسئله باید واحد باشد و به لحاظ موضوعی حالت ترکیبی نداشته باشد؛ زیرا در مسائل ترکیبی روش شناسی و دستیابی به اهداف تحقیق دارای ابهام است و هرکدام از اجزاء ترکیب روش شناسی خاص خود را می طلبد.

-میکرو بودن:

مسائل کلان و عمومی در تحقیق علمی حل نمی شود؛ چون محقق فرصت و منابع مالی لازم را ندارد. علاوه بر این، عملیاتی کردن متغیرهای مسائل کلی تر و ماکرو مشکل است و اندازه گیری آن امکان پذیر نیست.

-نوبودن:

مسئله تحقیق باید اصیل و جدید باشد تا بتوان با حل آن موضوع تازه ای را مطرح و علم جدیدی را تولید کرد و ارتباط بین دو یا چند متغیر را تبیین کند.

-مرتبط با رشته ی تخصصی محقق بودن:

از یک سو، محققان معمولاً به یک حوزه و رشته علمی و تخصصی وابسته اند که هویت علمی خود را از آن م یگیرند و از سوی دیگر با توجه به تولید فزاینده علم و تخصصی شدن حوزه های معرفتی، یک محقق کمتر می تواند به حوزه های دیگر وارد شود؛ بنابراین، محققان، به ویژه دانشجویان تحصیلات تکمیلی که پایان نامه و رساله می نویسند، باید از ارتباط منطقی مسئله تحقیق با رشته تخصصی خود اطمینان یابند.

-شفاف بودن:

مسئله تحقیق از نظر موضوع، مفاهیم، ابعاد مجهول، متغیرهای اندازه گیری، چهارچوب نظری و مبنای فرضیه سازی قابل آزمایش، باید شفاف باشد و در آن ابهامی وجود نداشته باشد.

-ابطال پذیری فرضیه ها:

فرضیه های پژوهش باید ناظر بر حدس ها و گمان های جهت دار و مشخص باشد تا امکان ارزیابی و رد یا تأیید را داشته باشد. فرضیه ها نباید ناظر بر گزاره ها و یا موضوعات بدیهی، مبهم و یا بدون جهت باشد. چون امکان آزمایش و ارزیابی آنها وجود ندارد. به عبارتی فرضیه، طرح ادعای مشخصی از سوی محقق را باید داشته باشد که بتوان در پرتو آزمون و یا پژوهش آن را تأیید یا رد کرد.

۳-انتخاب موضوع و عنوان تحقیق

برای انجام تحقیق باید فرآیند و مراحل مورد توجه قرار گیرد. ابتدا باید برای تحقیق که جهت حل مساله ای انجام می شود عنوانی ذکر نمود که در این صورت برای تبیین عنوان باید مساله، چستی، چگونگی و چرایی آن، ابعاد، زوایا، عمق و شدت مساله و آثار و پیامدهای آن را تشریح کرد.

به طور کلی آنچه در فرایند انتخاب موضوع باید مورد توجه قرار گیرد به شرح زیر است؛

-موضوع بایستی چالش برانگیز و برای حل یک مشکل و نیاز جامعه باشد؛

-دارای دامنه محدود، جزئی، روشن و معین باشد بلکه نه کلی مبهم و گنگ؛

-نو و جدید باشد و یا زاویه بررسی متفاوت باشد؛

-دارای منابع علمی کافی برای تحقیق باشد؛

-مورد علاقه محقق باشد؛

-عنوان باید با مساله و مشکل تحقیق همخوانی داشته باشد؛

-کوتاه و مختصر باشد؛

-در عنوان بایستی از واژگان تخصصی و ادبیات خاص حقوقی بهره جست.

بنابر آنچه گفته شد، محقق بر اساس منابع در دسترس و ویژگی های موضوع، باید یک عنوان برای تحقیق خود انتخاب کند.

این قسمت می بایست به طور مشخص ماهیت انجام کار را نشان دهد. در عنوان پژوهش باید دقیقا کاری که قرار است انجام شود در حداکثر ۱۲ کلمه بیان شود. عنوان یک پژوهش حداقل باید دو ویژگی داشته باشد:

-موضوع اصلی یا نکته اصلی تحقیق را نشان دهد.

-جذاب باشد و بتواند خواننده را به خواندن طرح پژوهش ترغیب نماید.

تحلیل ساختار طرح نامه (پروپوزال)

در ادامه موارد ذکر شده در خصوص ساختار و ویژگی های طرح نامه(پروپوزال)، بحث و بررسی می شود.

۱- بیان مساله تحقیق (تبیین موضوع)

بیان مساله مشخص می کند که چرا چنین تحقیقی را انجام دهیم. و در واقع فلسفه وجودی موضوع تحقیق را تشریح می کند. همچنین در تبیین اهداف و روش پژوهش نقش مهمی ایفا می کند. پژوهشگر در بیان مسئله هدف خویش را بیان می کند یعنی قصد مطرح کردن چه چیزی را دارد. نوشتن بیان مساله نیازمند دانش لازم در مورد پژوهش است و فرآیندی است تخصصی، که باید به دید شالوده اصلی تحقیق نگریست. در بیان مساله باید با ارائه آمار و ارقام و اطلاعات مستند نشان داد که در مجموعه مورد مطالعه چه مساله ای پیش آمده که ذهن پژوهشگر را به خود جلب کرده است. بیان مسئله با توجه به پژوهش های پیشین نوشته می شود و دارای مراحل مشخصی است:

•تعریف مساله:

محقق باید شواهدی ارائه کند تا نشان دهد مشکلی در جامعه وجود دارد.

•اهمیت مسئله (فراوانی و شدت آن):

محقق باید ابعاد مختلف مشکل را به صورت مستند نشان دهد.

•راه حل های موجود یا اقدامات اتخاذ شده:

باید مشخص شود که پژوهش های پیشین چه راه حل های مشابهی را ارائه نموده اند.

•عوارض ناشی از تداوم مسئله:

دورنمای آینده مسئله پیش بینی می شود، به عبارت دیگر باید در این قسمت مشخص نمود که اگر این مسئله مورد شناسایی و بررسی قرار نگیرد وضعیت آن در آینده چگونه خواهد بود.

• تحلیل مساله:

ذکر عواملی که باعث به وجود آمدن این مساله شده اند و شناسایی منشا پیدایش مسئله ضروری می باشد.

• لزوم اجرای پژوهشو فواید ناشی از آن:

باید فواید اجرای طرح و مشکلی که در آینده حل خواهد شد به تفصیل شرح داده شود.

نکات ویژه بیان مساله تحقیق

مواردی که در بیان مساله تحقیق باید مورد توجه دانشجو و محقق قرار گیرد به شرح زیر است؛

- آغاز بیان مساله با ذکر یک مقدمه و تعریف مساله؛
- معرفی اجمالی تحقیق با بیان حدود و اجزای آن همراه با تشریح دقیق مساله؛
- بیان کلیات موضوع، تاریخچه، ماهیت، وسعت و جنبه های مجهول؛
- بیان عوارض و مشکلات ناشی از مساله تحقیق و چرایی پرداخت به موضوع؛
- بیان مطالب و مسایل از کلی به جزئی مرتبط با موضوع.

یک بیان مساله خوب بایستی ضمن ساده و شفاف بودن در ذهن محقق طرح سوال کند و باعث سوق دادن او به سوی تحقیق در مبانی نظری مساله کند.

باید توجه داشت که بیان مسئله نباید از ۲ تا ۳ صفحه (هزار کلمه) تجاوز کند. یک بیان مسئله خوب باید مسئله اصلی پژوهش را با ذکر مسائل جزئی تجزیه و تحلیل کند، واژه هایی که در تعریف مسئله به کار رفته اند را تعریف کند، فرضیات پژوهش را به صورت روشن و آشکار بیان کند، وسایل و روش های تحقیق را تعریف کند، اهمیت موضوع تحقیق در زندگی روزمره را عنوان کند و در نهایت به تحقیقات مرتبط با موضوع تحقیق اشاره کند.

۲- پرسش های تحقیق

پس از این که مساله پژوهش تعیین و بیان شد کار بعدی پژوهشگر بیان سوالات پژوهش است ” یعنی خرد کردن و شکستن مساله پژوهش به یک تعداد سوال که در واقع پاسخ یابی به این سوال ها از طریق پژوهش انجام خواهد شد.

مجموع سوالات پژوهش در واقع همان مساله پژوهش را نشان می دهد. یعنی اگر سوالات با هم ترکیب شوند به لحاظ مفهومی مساوی پژوهش خواهند بود. معمولا برای بیشتر مساله ها ۲ تا ۶ سوال کافی است و لی باز هم بستگی به مساله پژوهش دارد. اگر تعداد سوال خیلی زیاد شد مساله در واقع وسیع و مبهم است و باید در آن تجدید نظر شود.

باید سعی شود بین اهداف و پرسش های تحقیق ارتباط کیفی وجود داشته باشد و این دو در راستای هم قرار گیرند و با نظمی سیستماتیک، به ازاء هر هدف ویژه، یک پرسش پژوهشی، دقیقا با همان متغیرهای موجود در آن هدف ویژه طرح گردد.

در طرح پرسش پژوهشی نباید از کلمات مبهم و گنگ استفاده کرد.

۳- انواع پرسش های تحقیق

الف) سوال توصیفی:

در این گونه سوال ها معمولا از کلمات ” چه می باشد، چیست، و چگونه است“

استفاده می شود. مثال: گسترش تاریخی امنیت حقوق شهروندی در ایران چگونه بوده است؟

ب) سوال های رابطه ای:

در این گونه سوال ها، چگونگی رابطه دو یا چند متغیر مورد نظر قرار می گیرد.

مثال: چه رابطه ای بین رضایت شغلی و کالت و رشد سازمان وجود دارد؟

ج) سوال های تفاوتی:

این سوال ها با تفاوت سطوح متغیرها سروکار دارد و معمولا به شکل زیر بیان می شود: آیا بین فارغ

التحصیلان رشته های حقوق و رشته های مدیریت در انتخاب شغل تفاوت وجود دارد.

د) سوال های علت و معلولی (علی):

در این گونه سوال ها رابطه علت و معلولی بین متغیرها مورد نظر قرار می گیرد . مثال: چه عواملی باعث افزایش رضایت شغلی در امر وکالت می شود؟

برای دقت در بیان پرسش های تحقیق باید موارد زیر را مورد توجه قرار داد؛

- پرسش اصلی :یک سوال ناظر به عنوان تحقیق، دارای جنبه تحلیلی و راجع به کیفیت موضوع و ابعاد آن در قالب یک جمله پرسشی
- پرسش های فرعی :در جهت تبیین پرسش و موضوع اصلی تحقیق ذکر جزئیات راجع به آنها
- بایستی شامل تمامی مطالب پایان نامه باشند؛
- پرسش ها بایستی واجد امور مجهول باشند و مرزها و چارچوب تحقیق را مشخص نمایند؛
- پرسش ها بایستی جنبه استفهامی (بلی و خیر)، داشته باشند و ناظر به چیستی، کیستی و چگونگی باشند(با آیا، چرا و چگونه و ..آغاز شوند)؛
- بایستی تکراری باشند.

۴- فرضیه های تحقیق

فرضیه^۱، رابطه منطقی بین دو یا چند متغیر است که به صورت جمله آزمون پذیر بیان می شود. فرضیه حدس یا گمان اندیشمندانه درباره ماهیت، چگونگی و روابط بین پدیده ها، اشیاء و متغیرها، که محقق را در تشخیص نزدیکترین و محتمل ترین راه برای کشف مجهول کمک می نماید؛ بنابراین، فرضیه گمانی است موقتی که درست بودن یا نبودنش باید مورد آزمایش قرار گیرد.

فرضیه براساس معلومات کلی و شناخت های قبلی یا تجارب محقق پدید می آید. این شناخت ها ممکن است براساس تجارب یا مطالعات قبلی باشد، از منابع شفاهی بدست آمده باشد، یا در جریان مطالعه ادبیات تحقیق حاصل شده باشد.

فرضیه به محقق کمک می کند تا بهترین و محتمل ترین مسیر برای رسیدن به هدف را انتخاب کند.

^۱ Hypothesis

با توجه به آنچه گفته شد، هدف از ذکر فرضیه ضمن ایجاد انگیزه، جهت دهی به تحقیق و پیش بینی رویدادها و پیشنهاد راه حل هاست.

-فرضیه: پاسخ اصلی به مساله پژوهش به صورت رابطه ی میان علت و معلول که بتواند پاسخ پرسش اصلی تحقیق را فراهم آورد.

-فرضیه پاسخ مقدماتی، احتمالی و حدسی به پرسش اصلی تحقیق در قالب جملات خبری است که ممکن است به واقعیت پیوندد و یا نپیوندد.

همچنین بیان فرضیه مناسب برای یک پژوهش، حکایت از آگاهی و توان پژوهشگر برای انجام پژوهش خود دارد، زیرا تا در یک پژوهش فرضیه مشخص نشود، نمی توان نمونه، روش تحقیق و نوع آزمون آماری را مشخص کرد.

آثار کاربرد فرضیه در تحقیق

فرضیه ها ضمن اینکه برای پیگیری و انجام دادن امور تحقیق به طور کلی به محقق جهت می دهند باعث می گردند که:

مطالعه منابع و ادبیات مربوط به موضوع تحقیق جهت دار شود و از مطالعه منابعی که ربطی به پژوهش ندارند جلوگیری به عمل آید.

پژوهشگر را نسبت به جنبه های موقعیتی و معنی دار مسئله پژوهش حساستر می نمایند.

فرضیه باعث می شود تا محقق مسئله پژوهش را بهتر درک کند و روش های جمع آوری اطلاعات را بهتر تعیین نماید.

فرضیه چهارچوبی برای تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات جمع آوری شده و نتیجه گیری از آن ارائه می دهد.

نکته ای که باید به آن توجه شود آن است که تحقیقات علمی از هر نوعی که باشند.

فرضیه ها در ذهن دانشجویان و محققان، به صورت انفرادی و یا ترکیبی، از مبادی زیر پدیدار می شوند و به عنوان سرچشمه پیدایش و شکل گیری فرضیه و گمان علمی در ذهن پژوهشگر عمل می نمایند:

معلومات پیشین: که در قالب گزاره های نظری مانند اصول و قوانین علمی، نظریه ها، حقایق، مفاهیم، مدل ها و غیره وجود دارند و در شکل ادبیات نظری پژوهش تدوین می شوند.

تجربیات دیگران: نظیر سوابق پژوهشی و تجربی سایرین که درباره موضوع یا مشابه آن وجود دارد.

تجربیات پژوهشگر؛ در محیط واقعی یا در آزمایشگاه.

تعامل با دیگران: گفتگو و مصاحبه با صاحب نظران و متخصصان

فرضیه های فرعی: پاسخ های مقدماتی، احتمالی و حدسی به پرسش های فرعی تحقیق در راستای فرضیه اصلی هستند.

۵- چگونگی بیان فرضیه

بر اساس ارتباط بین متغیرها، بیان فرضیه ها به طور متداول به چهار صورت خواهد بود:

الف) فرضیه های توصیفی:

در این فرضیه بیش تر وضعیت یک متغیر خاص بیان می شود و در آن استنباط خاصی مطرح نیست. یعنی فرضیه چگونگی وضعیت یک پدیده خاص را قضاوت می کند. (مثال: حدود ۶۰ درصد از شهروندان از روند جمع آوری پسماندهای شهری رضایت دارند).

ب) فرضیه های مقایسه ای:

در این نوع فرضیه ها پژوهشگر به دنبال تفاوت یک یا چند متغیر با یک را در HSE یا چند متغیر دیگر است (مثال: افراد آموزش دیده بهتر از افراد آموزش ندیده، دستورات محیط کار رعایت می کنند)

ج) فرضیه های همبستگی:

پژوهشگر به دنبال بررسی رابطه و جهت همبستگی دو یا چند متغیر است. (مثال: هر چه ترافیک شهری کمتر، آلودگی هوا کم تر است).

د) فرضیه های علی:

این نوع فرضیه ها برای کشف و تعیین رابطه علت و معلولی بین دو یا چند متغیر به کار می رود. مثال: تنفس در هوای آلوده شهری، باعث می شود.

۶- ویژگی های یک فرضیه خوب

- ۱- فرضیه باید قدرت تبیین حقایق را داشته باشد و واقعیت مسئله یا متغیر یا روابط مورد مطالعه را منعکس کند.
- ۲- فرضیه باید بتواند پاسخ مساله تحقیق را بدهد. یعنی آنچنان با مسئله تحقیق یا سوالات فرعی مرتبط باشد که اطلاعات گردآوری شده پس از تجزیه و تحلیل، پاسخگوی حل مسئله قابل استفاده باشد.
- ۳- فرضیه باید قابلیت حذف حقایق نامرتبط با مساله تحقیق را داشته باشد و با سایر سوالات فرعی و فرضیه های دیگر تداخل نداشته باشد.
- ۴- فرضیه باید شفاف، ساده و قابل فهم باشد و از در آن از عبارات مبهم، طولانی و دو پهلو استفاده نشود.
- ۵- فرضیه باید قابلیت آزمون را داشته باشد؛ یعنی مفاهیم و متغیرهای مطرح شده در فرضیه قابل تبدیل به تعاریف عملیاتی و واجد معرف ها و شاخص هایی برای اندازه گیری، ارزیابی و سنجش باشند تا بتوان با وسایل و امکانات موجود آن را مورد آزمایش قرار داد.
- ۶- فرضیه باید بیان کننده رابطه دو متغیر باشند (فقر و ارتکاب بزه)

اهداف تحقیق

هدف پژوهش یک جمله خبری است که پژوهشگر به کمک آن ارتباط بین دو یا چند متغیر را معرفی می کند که قصد مطالعه آن را دارد. اهداف، آن چیزی است که با اجرای مطالعه باید به آن می رسد. به عبارت دیگر، هدف یک جمله خبری است که بیانگر ارتباط دو یا چند متغیر تحقیق را بیان می کند. در واقع همان پاسخی است که محقق به سوال یا سوالات تحقیق می دهد.

هدف با انگیزه، علت و چرایی تحقیق متفاوت است. اهداف می توانند به هدف اصلی و اهداف فرعی تقسیم شوند.

هدف پژوهش آن چیزی است که پژوهشگر می خواهد به آن برسد، اما اهمیت پژوهش آن چیزی است که وقتی بدان رسید می گوید کاربرد آن چیست.

بین اهداف و فرضیه ها ارتباط کیفی وجود دارد و نه کمی، یعنی ممکن است موضوعی دو فرضیه، ولی ده هدف داشته باشد.